

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
EKONOMICKÁ FAKULTA

VPLYV NÁKLADOVEJ INFLÁCIE NA
ROZPOČTOVANIE NÁKLADOV V PODNIKU
BAKALÁRSKA PRÁCA

2024

Michaela Bruziková

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
EKONOMICKÁ FAKULTA

VPLYV NÁKLADOVEJ INFLÁCIE NA ROZPOČTOVANIE
NÁKLADOV V PODNIKU

Bakalárska práca

d6a78f90-b030-4ca0-a009-20ca05c27cd1

Študijný program: Ekonomika a manažment podniku

Študijný odbor: Ekonómia a manažment

Školiace miesto: Katedra ekonomiky a manažmentu podniku

Vedúci bakalárskej práce: Ing. Ján Kollár, PhD.

Banská Bystrica, 2024

Michaela Bruziková

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Vyhlasujem, že celú bakalársku prácu som vypracovala samostatne pod odborným vedením Ing. Jána Kollára, PhD s použitím uvedenej odbornej literatúry.

V Banskej Bystrici máj 2024

.....

vlastnoručný podpis

POĎAKOVANIE

Za rady, odborné vedenie, podnety, trpezlivosť a čas strávený pri príprave bakalárskej práce, ktoré boli obrovským prínosom pri tvorbe celej bakalárskej práce sa chcem úprimne poďakovať Ing. Jánovi Kollárovi, PhD.

ABSTRAKT

BRUZIKOVÁ, Michaela: Vplyv nákladovej inflácie na rozpočtovanie nákladov v podniku. Bakalárska práca. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. Ekonomická fakulta; Katedra ekonomiky a manažmentu podniku. Vedúci bakalárskej práce Ing. Ján Kollár, PhD. Banská Bystrica: EF UMB, 2024. s.47

Bakalárska práca sa zaoberá vplyvmi nákladovej inflácie na rozpočtovanie nákladov v podniku. Jej cieľom bolo v teoretickej kapitole zadefinovať nákladovú infláciu, typy nákladov, ako aj spôsoby ich rozpočtovania a na príklade vybraného podniku preskúmať jeho možnosti vo vzťahu k rozpočtovaniu nákladov a identifikovanie ich optimalizácie vo vzťahu k cene statkov.

Práca pozostáva z dvoch hlavných kapitol. Prvá kapitola, ktorá je spracovaná v troch podkapitolách sa primárne zaoberá témou inflácie a nákladov. Špecificky v prvej podkapitole definujeme nákladovú infláciu. V druhej podkapitole približujeme a rozoberáme problematiku nákladov a v tretej podkapitole rozoberáme vzťah medzi rozpočtovníctvom a nákladmi.

Druhá kapitola, ktorá vychádza z teoretických poznatkov sa skladá zo štyroch podkapitol. Úvodná podkapitola charakterizuje vybraný podnik. Druhé dve podkapitoly sa zameriavajú na analýzu nákladov v tomto podniku a skúmajú zmeny nákladov v čase. Následne posledná podkapitola tieto zmeny porovnáva s vývojom inflácie. V práci je využitá metóda rozhovoru, analýzy, komparácie a následne syntézy.

Kľúčové slová: náklady, analýza nákladov, členenie nákladov, inflácia, nákladová inflácia.

ABSTRACT

BRUZI KOVÁ, Michael: The influence of cost inflation on enterprise cost budgeting. Bachelor thesis. Matej Bel University, Banská Bystrica. Faculty of Economics; Department of Business Economics and Management – Supervisor: Ing. Ján Kollár, PhD. Banská Bystrica: Faculty of Economics, MBU, 2024. 47 pages.

Bachelor's thesis deals with the effects of cost inflation on cost budgeting in an enterprise. Main goal of theoretical chapter is to define cost inflation alongside with the types of costs as well as the methods of their budgeting shown on the example of a selected company in relation to budgeting and the possibility of identifying their optimization in relation to the price of goods.

This consists of two main chapters. The first chapter is narrowed down to three subchapters and mainly pinpoints inflation and costs. Specifically in the first subchapter we define cost inflation. In the second subchapter, we approach and discuss the issue of costs, and in the last subchapter we are discussing the relationship between budgeting and costs.

The second chapter, which is based on theoretical knowledge, consists of four subchapters. The introductory subchapter characterizes the selected company. The second two subchapters focus on the analysis of this enterprise and examine changes in costs over time. Subsequently, the last subchapter compares these changes with the development of inflation. Thesis uses methods like interview, analysis, comparison and in the end it focuses on synthesis.

Keywords: costs, cost analysis, cost breakdown, inflation, cost inflation.

OBSAH

ABSTRAKT	5
ABSTRACT	6
OBSAH.....	7
ZOZNAM TABULIEK A ILUSTRÁCIÍ.....	8
Úvod	9
1. VZŤAH NÁKLADOV A INFLÁCIE V PODNIKOVOM PROSTREDÍ	10
1.1 Inflácia	10
1.1.1 Meranie, vznik a členenie inflácie	12
1.1.2 Nákladová inflácia a jej vplyv na náklady podniku.....	15
1.2 Vznik nákladov v podniku.....	16
1.2.1 Charakteristika nákladov.....	17
1.2.2. Členenie nákladov	17
1.3. Rozpočtovníctvo, rozpočtovanie a ich vzájomný vzťah s nákladmi	23
1.3.1. Rozdiel medzi kalkuláciou a rozpočtom.....	24
1.3.2. Spôsob rozpočítavania podľa kalkulačného vzorca	26
2. INFLAČNÉ VPLYVY NA DYNAMIKU NÁKLADOV VO VYBRANEJ SPOLOČNOSTI	27
2.1. Charakteristika vybranej spoločnosti.....	27
2.2. Analýza nákladov spoločnosti	29
2.3. Analýza najvýznamnejších položiek.....	32
2.4. Porovnanie celkových nákladov s infláciou a jej vplyv na náklady	39
Záver.....	45
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	46

ZOZNAM TABULIEK A ILUSTRÁCIÍ

Tabuľka 1 Členenie položiek kalkulačného vzorca a ich charakteristika.....	20
Tabuľka 2 Členenie fixných a variabilných nákladov a ich charakteristika	22
Tabuľka 3 Rozdiel medzi rozpočtom a kalkuláciou	25
Tabuľka 4 Prehľad nákladov spoločnosti	30
Tabuľka 5 Percentuálny podiel nákladov na celkovej výške nákladov	31
Tabuľka 6 Medziročná percentuálna zmena spotreby materiálu	33
Tabuľka 7 Medziročná percentuálna zmena spotreby energie	34
Tabuľka 8 Medziročná percentuálna zmena služieb.....	35
Tabuľka 9 Medziročná percentuálna zmena mzdových nákladov a zákonného sociálneho poistenia a nákladov	36
Tabuľka 10 Medziročná percentuálna zmena daní a poplatkov	36
Tabuľka 11 Medziročná percentuálna zmena iných prevádzkových nákladov	37
Tabuľka 12 Medziročná percentuálna zmena odpisov, rezerv a opravných položiek	37
Tabuľka 13 Medziročná percentuálna zmena úrokov.....	38
Tabuľka 14 Medziročná percentuálna zmena ostatných finančných nákladov	38
Tabuľka 15 Medziročná percentuálna zmena splatnej dane z príjmov.....	38
Tabuľka 16 Medziročná percentuálna zmena nákladov	40
Tabuľka 17 Vývoj ceny bravčového mäsa.....	42
Obrázok 1 Všeobecný kalkulačný vzorec.....	20
Obrázok 2 Výsledok hospodárenia spoločnosti Smartfood.....	28
Obrázok 3, 4, 5 Logo prevádzky	29
Obrázok 6 Kalkulácia	43
Graf 1 Vývoj inflácie na Slovensku.....	40

ÚVOD

Podniky sú v súčasnosti pod vplyvom mnohých makroekonomických ukazovateľov ovplyvňujúcich jeho činnosť a výkonnosť. Tieto ukazovatele poskytujú celkový obraz o hospodárskej situácii a podniky ich monitorujú a analyzujú, aby lepšie porozumeli externému prostrediu, v ktorom pôsobia. Každý z týchto faktorov má významný vplyv na podnikové prostredie a môže mať dôsledky na rôzne aspekty podnikateľskej činnosti, vrátane výrobných nákladov, cenotvorby, tržieb a celkovej ziskovosti podniku. Preto sme sa v našej práci zamerali na jeden z najhlavnejších makroekonomických ukazovateľov, a to na dosahovanie stabilnej cenovej hladiny resp. nízkej miery inflácie. Inflácia ovplyvňuje nielen spotrebiteľov, ale aj podniky a celkovú hospodársku situáciu krajiny. Zameraním bakalárskej práce sú, preto vplyvy nákladovej inflácie na rozpočtovanie nákladov v podniku. Cieľom bakalárskej práce je v teoretickej kapitole zadefinovať nákladovú infláciu, typy nákladov, ako aj spôsoby ich rozpočtovania a na príklade vybraného podniku preskúmať jeho možnosti vo vzťahu k rozpočtovaniu nákladov a identifikovanie ich optimalizácie vo vzťahu k cene statkov.

Práca pozostáva z dvoch hlavných kapitol. Prvá kapitola sa zaoberá teoretickými vymedzeniami, zatiaľ čo druhá kapitola pozostáva z analýzy. V úvode prvej kapitoly venujeme našu pozornosť inflácii, ktorej vplyvy priamo ovplyvňujú fungovanie podniku. Cez jej definovanie sa dostávame k jej členeniu, kde približujeme nákladovú infláciu. Tá hrá dôležitú úlohu vo vnímaní nákladov podniku, keďže ich priamo ovplyvňuje. Skrze definíciu nákladovej inflácie prechádzame k podstate nákladov a ich vzniku. Následne ich klasifikujeme podľa niekoľkých kritérií, konkrétne podľa nákladových druhov, v závislosti od objemu podnikových výkonov a podľa položiek kalkulačného vzorca. Toto členenie nám umožňuje nadviazať na rozpočtovníctvo a rozpočet, ktoré súvisia s kalkulačným systémom nákladov. Rozdiel medzi rozpočtom a kalkuláciou tvoria záver prvej kapitoly, kde vysvetľujeme podrobné rozdiely medzi nimi.

Druhá časť našej práce sa zaoberá praktickým využitím teoretických poznatkov. Pomocou analýzy nákladov v konkrétnej spoločnosti aplikujeme metódu komparácie, kde porovnávame náklady s infláciou. Cieľom je prakticky zhodnotiť vplyv inflácie na náklady podniku a preskúmať spôsoby akými sa vo vybranej spoločnosti vyrovnávajú so zmenami v tejto oblasti, teda ako spoločnosť minimalizuje negatívne dopady inflácie a aké možnosti optimalizácie využíva.

1. VZŤAH NÁKLADOV A INFLÁCIE V PODNIKOVOM PROSTREDÍ

Každý podnik aj ten najmenší predstavuje komplikovaný „organizmus“. Náklady zohrávajú dôležitú úlohu v ekonomike každého podniku, pretože sprevádzajú takmer úplne každú činnosť, ktorá v podniku prebieha. Meranie, evidencia, plánovanie, riadenie, výroba atď. Preto sú náklady jeden z kľúčových faktorov, ktoré ovplyvňujú fungovanie podniku a mali by byť predmetom záujmu každého vedúceho pracovníka. Ich pochopenie je nevyhnutné pre dosahovanie cieľov podniku a pozitívneho výsledku hospodárenia.

Podnik dokáže stanoviť celkové náklady na výrobu a predaj konkrétneho výrobku len prostredníctvom nákladov. Sú kľúčovým ukazovateľom hospodárnosti, teda odzrkadľujú spôsob, akým podnik nakladá so svojimi pracovnými, materiálovými a peňažnými zdrojmi, a umožňujú posudzovať jeho efektívnosť. Preto zohrávajú významnú úlohu ako nástroj pri riadení podniku. Tiež patria medzi dôležité ukazovatele kvality práce, vyjadrujú množstvo spotreby živej a zhmotnenej práce s takou presnosťou, s akou ceny vyjadrujú spotrebu výrobných faktorov. Preto náklady najlepšie charakterizujú spotrebu výrobných faktorov, úroveň hospodárnosti a odrážajú štruktúru zmeny vynaloženej práce. Náklady sú základným prvkom pri vytváraní kalkulácií výkonov a rozpočtov, ktoré predstavujú významné nástroje riadenia v podniku. Stanovujú základ pre stanovenie cien, či už ide o ceny určené na predaj alebo vnútropodnikové ceny. Preto sú kľúčové pre vnútropodnikové i podnikové riadenie. Náklady sú dôležité aj v cenovej politike, pretože náklady ovplyvňujú tvorbu cien (Kupkovič a kol., 2003).

1.1 Inflácia

Inflácia je jeden z najzávažnejších makroekonomických problémov v spoločnosti a týka sa každého jedného z nás. Slovo inflácia pochádza z latinského slova „Inflatio“, čo v preklade znamená nafukovať. Preto infláciu môžeme chápať ako rast celkovej cenovej hladiny, ktorej dôsledkom je znižovanie kúpnej sily peňazí. To znamená, že inflácia v čase znižuje množstvo produktov, ktoré si môže jednotlivec za peniaze kúpiť. (Jurečka, Macháček a kol. 2023).

Holman (2018) pri vysvetľovaní vychádza z toho, že inflácia je vzťah medzi ponukou peňazí a dopytom po peniazoch. Predpokladá, že inflácia je peňažný jav a je

vyvolaný nadmernou emisiou peňazí. Rast cenovej hladiny v tomto prípade spôsobuje množstvo peňazí, ktoré rastie rýchlejšie ako dopyt po týchto peniazoch.

Inflácia je komplexný, dlho pretrvávajúci proces vyvolaný poruchami v makroekonomickej, ale aj mikroekonomickej rovnováhe. Pri jej definovaní je dôležité dbať na trvalý charakter zvyšovania cien, pretože nie každé zvýšenie cien vyvolá infláciu. Niektoré z cien môžu byť relatívne stabilné iné nie. Preto je dôležité zamerať sa aj na variabilitu rastu cien (Tancošová, 2013).

Počas inflácie však nie všetky ceny produktov rastú. Ako sme už uviedli od autorky Tancošovej (2013) niekedy môžu byť ceny niektorých produktov relatívne stabilné alebo rastú pomalšie v porovnaní s inými, pretože sú menej ovplyvnené infláciou. To ako veľmi sa cena produktov zmení alebo vôbec nezmení závisí od toho v akej fáze sa inflácia nachádza.

Inflácia je jeden z mála pojmov v ekonómii, ktorý priláka toľko pozornosti ako máloktorý iný. Pre väčšinu ľudí je na jednej strane spojená s negatívnym vplyvom, na druhej strane jej dôsledky nemusia byť len negatívne. Ekonómovia, ktorí diskutujú o pozitívnom vplyve inflácie, majú na mysli mierny nárast cien. Keď ceny rastú pomaly, vytvára sa priestor na rozšírenie výroby a vznikajú voľné pracovné miesta. Vo väčšine prípadov sú vplyvy inflácie negatívne. Hoci infláciu vnímame ako problém na makroekonomickej úrovni, jej účinky sa v rôznych kombináciách a s rôznou intenzitou v závislosti od typu a miery inflácie najviac prejavujú v mikroekonomickom prostredí (Jurečka, Macháček a kol. 2023).

Jedným z takýchto negatívnych dôsledkov inflácie je, že znižuje zdroje dôchodkov a tým negatívne ovplyvňuje vývoj spotreby domácností, čo však nie vždy musí platiť. Výnimku z pravidla potvrdzuje aj Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, ktorý hodnotí hospodársky vývoj Slovenska za rok 2022. Uvádza že, za daný rok došlo aj napriek silnej inflácii k najsilnejšiemu rastu spotreby domácností na Slovensku. Okrem toho môžeme sledovať, že približne za posledných desať rokov sa spotreba v krajine neustále zvyšuje (okrem krátko poklesu počas recesie), čo svedčí o tom, že domácnosti uprednostňujú vysokú úroveň spotreby, na úkor zadlženia. Tento nárast spotreby má niekoľko potenciálnych vysvetlení, čo však tým chceme potvrdiť je to, že

inflačné očakávania spotrebiteľov sú nejednoznačné a nemali by sme ich podceňovať (Morvay a kol., 2023).

1.1.1 Meranie, vznik a členenie inflácie

Na meranie inflácie sa využívajú cenové indexy, ktoré predstavujú vážený aritmetický priemer individuálnych cien tovarov a služieb spotrebného koša v dvoch porovnávaných obdobiach. Každá položka v spotrebnom koši má pridelenú individuálnu váhu, ktorá odráža ekonomickú dôležitosť vybraného tovaru alebo služby (Novák 2011).

Medzi najčastejšie používané indexy patria:

- Index spotrebiteľských cien (Consumer price index),
 - Harmonizovaný cenový index (Harmonised Index of Customer price),
 - Index cien výrobcov (Producer price index),
 - Deflátor hrubého domáceho produktu HDP (Implicit price deflator)
- (Novák, 2011).

Každý z týchto indexov slúži na meranie zmeny cenovej hladiny na inej úrovni, preto je kľúčové dbať pri výbere na to, akým spôsobom chceme vyjadriť výsledok merania inflácie, keďže výsledky týchto indexov majú odlišnú vypovedaciu schopnosť. Tiež treba poukázať na to, že každý z indexov má svoje výhody a nevýhody (Čaplánová, 2014).

Index spotrebiteľských cien je najpoužívanější index na meranie inflácie, pretože sa využíva na meranie zmeny cenovej hladiny u spotrebiteľov. Zachytáva iba tie tovary a služby, ktoré spotrebitelia nakúpili. Využíva sa na meranie inflácie v krátkom období, čo môže viesť k jeho obmedzeniam, ako napr., že štruktúra spotrebného koša domácností sa postupne mení a v dôsledku inflácie spotrebitelia drahšie tovary substituujú lacnejšími, čo môže viesť k nepresným údajom tohto indexu, pretože v krátkom období to nedokáže zohľadniť. Ďalším obmedzením je, že nezohľadňuje rast cien v dôsledku kvality tovarov, ale akýkoľvek nárast interpretuje ako inflačný. Preto môže dôjsť k tomu, že odhad rastu cenovej hladiny je vyšší ako skutočný. Index má nasledovnú podobu:

$$CPI = \frac{Q_1 \cdot P_2}{Q_1 \cdot P_1} \cdot 100 \text{ (Čaplánová, 2014).}$$

Harmonizovaný index spotrebiteľských cien funguje na rovnakom princípe ako index spotrebiteľských cien. Slúži na meranie zmeny cien tovarov a služieb, ktoré spotrebiteľia kupujú v rôznych krajinách Eurozóny a vyvinul sa práve na to, aby sa zabezpečila porovnateľnosť medzi týmito krajinami (Čaplánová, 2014).

Index cien výroby, ktorý meria zmeny v cenách tovarov a služieb na úrovni výroby, sa radí medzi najstaršie indexy. Používa sa na sledovanie nákladov, napr. pracovnú silu, tovary použité vo výrobe a pod. Jeho spôsob výpočtu je rovnaký ako pri indexe spotrebiteľských cien (Jurečka, Macháček a kol. 2023).

Deflátor HDP (ďalej len hrubého domáceho produktu) je najkomplexnejším cenovým indexom, pretože zachytáva podiel nominálneho HDP a reálneho HDP a jeho výsledok vyjadruje inflačné znehodnotenie HDP v danom roku. Preto sa zostavuje za určité časové obdobie a s oneskorením. Deflátor meria zmenu cenovej hladiny všetkých finálnych produktov, ktoré vznikli v ekonomike a berie do úvahy ich variabilné váhy. To znamená, že ak sa zvýši výroba niektorého z dôležitých tovarov alebo služieb, ktoré tvoria značný podiel v HDP, ich zmena bude mať väčší vplyv na celkovú cenovú úroveň v deflátove HDP. Index deflátoru má nasledovnú podobu:

$$\text{HDP} = \frac{Q_1 \cdot P_1}{Q_1 \cdot P_0} \cdot 100 \text{ (Novák, 2011).}$$

Podstata vzniku inflácie pramení z kvantitatívnej teórie peňazí, ktorá skúma vzťah medzi množstvom peňazí v obehu a cenami produktov. Teória predpokladá, že ceny produktov sú priamo závislé na množstve peňazí. Potvrďuje to práve aj Fisherova rovnica, ktorej tvar vyzerá nasledovne:

$$M \cdot V = P \cdot Q$$

kde:

- M = ponuka peňazí
- V = rýchlosť obratu peňazí
- P = cenová hladina
- Q = reálny produkt

Ak sa teda na ľavej strane tejto rovnice nachádza ponuka peňazí a rýchlosť obratu, ich zvýšenie bude mať za následok priamy vplyv na zvýšenie cenovej hladiny a reálneho

produktu. Čiže, v konečnom dôsledku dôjde k rastu cenovej hladiny, a teda k inflácií (Jurečka, Macháček a kol. 2023).

Existuje viacero príčin, ktoré vedú k vzniku inflácie. Tieto príčiny môžu byť konkrétne alebo môžu mať všeobecní charakter, preto infláciu členíme z niekoľkých hľadísk. V práci sa zameriame konkrétne na členenie inflácie z hľadiska príčin, ktoré ju vyvolávajú, a to na dopytovú a nákladovú infláciu. Oba druhy tejto inflácie sú vyvolané inflačnými impulzmi, ale ani jeden tento impulz priamo nespôsobuje infláciu. Tá vzniká až vtedy, ak na tento impulz zareaguje centrálna banka zvyšovaním peňažnej zásoby (Tancošová, 2013).

Dopytová inflácia je vyvolaná na strane agregátneho dopytu, kedy chcú ekonomické subjekty spotrebúvať viac produktov ako je ekonomika schopná vyprodukovať. Ak množstvo vyprodukovaných produktov v ekonomike presiahne úroveň potenciálneho produktu, vytvára sa tzv. inflačná medzera. Reakciou na inflačnú medzeru bude zvyšovanie cien vyprodukovaných produktov. A keďže k zvýšeniu cien bolo vyvolané zvýšením agregátneho dopytu, tak dochádza k dopytovej inflácii. Zvyšujúce ceny obmedzujú možnosti spotrebiteľov nakupovať a tým prispievajú k rovnovážnemu stavu medzi skutočným dopytom a ponukou. Zvýšenie cien sa v tomto prípade stáva prirodzeným spôsobom obnovenia rovnováhy na trhu (Jurečka, Macháček a kol. 2023).

„Zdrojom dopytovej inflácie sú faktory, ktoré vedú k rastu akejkoľvek z častí agregátneho dopytu, napr. rast množstva peňazí v obehu, pokles daňových sadzieb alebo rast vládnych výdavkov. Zdrojom dopytovej inflácie môže byť aj rast spotrebných výdavkov domácností vyvolaný rastom spotrebiteľského optimizmu“ (Čaplánová, 2014, s. 18).

Ako sme už uvideli dopytom tlačaná inflácia nastáva, keď rastie dopyt po tovaroch a službách, čo na jednej strane vedie k zvyšovaniu cien ako reakcia na vyšší dopyt. Na druhej strane zvýšené ceny môžu byť vyvolané v dôsledku nárastu nákladov na výrobu, čo je charakteristické pre nákladovú infláciu.

Je veľmi náročné identifikovať ich prvotný impulz, keďže aj v ekonomike sú jednotlivé javy navzájom poprepájané a navzájom spolu súvisia. Dochádza tiež k tomu, že samotné príčiny, ktoré ich vyvolávajú sa prelievajú. Stačí veľmi málo k tomu, aby

zvyšujúci sa dopyt vyvolal rast cien výrobných faktorov a dopytová inflácia prechádza do nákladovej (Jurečka, Macháček a kol. 2023).

1.1.2 Nákladová inflácia a jej vplyv na náklady podniku

Predtým, než zadefinujeme nákladovú infláciu je dôležité venovať pozornosť vstupom do výroby, na ktoré nákladová inflácia vplýva. Ekonomická teória člení vstupy do výroby na tri základné kategórie, a to: ľudskú prácu, kapitál, pôdu a prírodné zdroje. Tieto tri základné kategórie vstupov sú nevyhnutnou súčasťou akéhokoľvek výrobného procesu podniku, a teda slúžia na dosiahnutie konečného finálneho produktu alebo služby. Keďže cieľom väčšiny podnikov je maximalizovať zisk, tak podniky hľadajú také kombinácie vstupov, aby dosiahli čo najväčšiu produkciu pri čo najnižších nákladoch na vstupy potrebné pre výrobu. Pri samotnom rozhodovaní berú podniky do úvahy ceny týchto výrobných faktorov, pretože sú pre nich rozhodujúcim nákladom (Marasová, Horehájová, Mazúrová, Horeháj, 2018).

Ak začnú tieto náklady na výrobu rásť, dostávame sa k príčine vzniku nákladovej inflácie, pretože nárast týchto nákladov bude viesť k zvýšeniu cien produktov. „K najčastejším zdrojom rastu výrobných nákladov patrí rast mzdových nákladov firiem, resp. cien surovín a energií. Zdrojom nákladovej inflácie môže byť aj rast daňového zaťaženia, keďže vyššie dane výrobcovia prenášajú do cien svojich výrobkov“ (Čaplánová, 2014, s.19),

Keď preskúmame podrobnejšie vstupy do výroby, môžeme si pod nimi predstaviť kvalifikovaných zamestnancov s požadovaným vzdelaním, suroviny, pohonné látky, energie, výrobné zariadenia a pod. Medzi najčastejšie vstupy, ktoré vstupujú do takmer všetkej výroby patria práve spomínané potraviny a energie. Ako sme už spomínali pri definovaní inflácie, prejavuje sa v mikroekonomickom prostredí, ale jej pôvod je charakteristický pre makroekonomické prostredie. Nebude to výnimkou ani pri nákladovej inflácii.

Môžeme si to priblížiť cez spomínaný hospodársky vývoj Slovenska za rok 2022, ktorý vypracoval Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied. Ten hodnotí, že za posledný rok rástli ceny potravín veľmi prudko a za týmto rastom stojí práve niekoľko externých faktorov, ako napr. energetická kríza, geopolitická neistota, nedostatok produkčných vstupov (kvôli rozpadu globálnych produkčných reťazcov počas

pandemických obmedzení), klimatické vplyvy, dlhoročná expanzívna monetárna politika atď. (Morvay a kol. 2023).

Podnik nie je schopný ovplyvniť vplyv týchto faktorov, pretože pochádzajú z externých zdrojov a nie sú v jeho kompetencii. Často je potrebné sa týmto zmenám prispôbovať, a preto je podnik nútený hľadať spôsoby ako na zvyšujúce náklady najlepšie zareagovať.

Nákladová inflácia je proces, ktorej vplyv zasahuje do produkcie nie jedného podniku a je spájaný s inflačnou špirálou. Inflačná špirála je totiž proces, kedy sa od malého zvyšovania cien prechádza do postupne väčšieho a väčšieho zvyšovania cien. Uvedieme príklad, na ktorom viac objasníme inflačnú špirálu. Predstavme si podnik, ktorý vyrába chlieb a iné pečivo. Na ich výrobu kupuje od iného podniku múku, ktorej cena sa zvýšila. Kvôli rastu ceny múky, ktorá je jeho nákladom, je nútený aj on zvýšiť cenu jeho produktov. Zvýšenie ceny týchto produktov vyvolá u spotrebiteľov potrebu zvýšenia miezd. Zvýšenie mzdy znamená zvýšenie nákladov v ďalšom podniku. V konečnom dôsledku sme sa opäť dostali na „začiatok“, pretože posledný spomínaný podnik je tiež nútený zvyšovať cenu svojich výrobkov (Jurečka, Macháček a kol. 2023).

1.2 Vznik nákladov v podniku

V súlade s neoklasickou a ekonomickou teóriou sa podnik definuje ako subjekt, ktorý transformuje vstupy na výstupy vo výrobnom procese. Aby podnik mohol túto základnú funkciu naplniť musí mať k dispozícii výrobné faktory. Tieto výrobné faktory získava na trhu výrobných faktorov, kde sú ocenené v peňažných jednotkách. Podnik na tomto trhu vytvára dopyt po konkrétnych výrobných faktoroch a nakupuje ich s cieľom zabezpečiť fungovanie výrobného procesu. Preto nákup týchto výrobných faktorov predstavuje v podniku vznik nákladov (Holková, Veselovská, 2020).

Každá činnosť, ktorú podnik vykonáva je spojená so spotrebou výrobných faktorov, ako napr. spotrebovaný materiál, energie, opotrebenie hmotného majetku atď. Tie sa však nedajú sčítať, a preto ich podnik musí vyjadriť v peňažných jednotkách. Takto vyjadrenú spotrebu následne nazývame náklady podniku (Kupkovič, 1999).

Náklady podniku sú úzko spojené s výrobou produktu a sú jeho súčasťou počas celého procesu výroby. Materiálny základ vzniku nákladov spočíva v spotrebe výrobných

faktorov, ktoré sú nevyhnutné vo vhodnom množstve a štruktúre na dosiahnutie plánovaného množstva produktov. Vznik nákladov na konkrétny produkt v podniku sa teda spája so začiatkom samotného výrobného procesu. Vlastnosti produktu a spôsob jeho výroby zásadne ovplyvňujú náklady, ktoré sú s ním spojené (Serina, 2005).

1.2.1 Charakteristika nákladov

Viacerí autori sa zaoberajú charakteristikou nákladov, preto ich nie je možné definovať jednotne. Na základe podkapitoly 1.2 môžeme použiť najvýstižnejšiu definíciu od autorky Kajanovej (2005, s.48), ktorá definuje náklady „...ako peňažné ocenenie spotreby výrobných faktorov vynaložených podnikom na jeho výkony...“.

Náklady sú základným ukazovateľom podniku, pretože odzrkadľujú jeho stabilitu a výnosnosť. Ako sme už uviedli, sú chápané ako peňažné vyjadrenie spotreby, a tiež ako opotrebenie zložiek majetku alebo spotreba cudzích výkonov s cieľom dosiahnuť zisk v budúcom období. Náklady teda môžeme zovšeobecniť a rozumieť nimi účelovú spotrebu podnikových faktorov vyjadrenú v peňažných jednotkách. Účelová spotreba podnikových faktorov môže byť výroba alebo výkon, ktorého výsledkom je výrobok, produkt, služba, atď. Preto na základe autorky Ölveckej (2010, s.42) môžeme charakterizovať náklady „... ako vstupy vo forme práce, pôdy alebo kapitálu. Na druhej strane nákladmi môžu byť financie, materiál, stroje, resp. zamestnanci – čo patrí pod výrobné faktory zabezpečujúce fungovanie spoločnosti“.

1.2.2. Členenie nákladov

Členenie nákladov v podniku je dôležité z hľadiska posúdenia jednotlivých nákladových položiek a na identifikáciu oblastí, kde je možné znižovať náklady. Okrem toho je členenie nákladov kľúčové aj pre plánovanie, evidenciu a ekonomickú analýzu nákladov (Kupkovič, 1999).

Keďže počet nákladových položiek sa takmer v každom podniku člení na desiatky, je preto veľmi dôležité týmto nákladom rozumieť a vedieť ich roztriediť do jednotlivých homogénnych skupín tak, aby sme mohli skúmať ich správanie pri rôznych situáciách (Popesko, Papadaki, 2016).

Náklady vznikajúce v podnikoch môžeme členiť z viacerých hľadísk. Literatúra nám poskytuje široké spektrum členenia nákladov, ktoré vystihujú ich formu prejavu.

Dôležité je pri členení dbať na to, aby sa vytvárali len také skupiny nákladov, aby vo vytvorenej vytriedenej skupine boli náklady, ktoré sú si navzájom podobné so svojimi špecifickými znakmi. Túto skutočnosť berie do úvahy základné členenie nákladov, ktoré sa v praxi najčastejšie vyskytuje:

- podľa nákladových druhov (druhové členenie),
- podľa položiek kalkulačného vzorca (kalkulačné členenie),
- v závislosti od objemu podnikových výkonov (Kajanová, 2005).

Pre potreby bakalárskej práce sa tomuto členeniu budeme hlbšie venovať a bližšie charakterizujeme jednotlivé kategórie členenia nákladov a tiež poukážeme na význam jednotlivých členení.

Pre získavanie prehľadu o štruktúre a členení nákladov podľa ich ekonomických rovnorodých druhov je toto členenie nákladov základným. Členenie zahŕňa zoskupenie nákladov z hľadiska jednotlivých činiteľov vo výrobnom procese, podľa toho či súvisia so spotrebou majetkov alebo so spotrebou práce (Kupkovič, 1999).

Špecifický znak tohto členenia spočíva v tom, že sa vyznačuje ekonomickou jednotnosťou jednotlivých nákladových položiek, teda obsahuje len jeden typ nákladu. Inak povedané, členenie zohľadňuje náklady tak, ako vznikli v pôvodnom procese v podniku bez ohľadu na to, kde a na aký účel sa využívajú v rôznych oddeleniach a pri akých produktoch, a bez ohľadu na to, ako sa vyčísľujú v nákladoch (Lesáková, 2015).

Druhové členenie nákladov je vo veľkej miere využívané vo finančnom účtovníctve. Súčtom jednotlivých nákladových druhov a ich následné porovnanie s výnosmi daného časového obdobia, je možné určiť výsledok hospodárenia (Ölvecká, 2010).

Preto na základe toho vieme zistiť, koľko z celkových nákladov tvoria materiálové náklady a koľko mzdové, prípadne je možné vypočítať produktivitu práce, jej rast a podobne, resp. určiť základné smery a činitele znižovania nákladov (Kajanová, 2005).

Z účtovného hľadiska toto členenie nákladov rozdeľujeme do troch hlavných kategórií a to na prevádzkové náklady, náklady z finančnej činnosti a mimoriadne náklady. Prevádzkové náklady predstavujú náklady spojené so spotrebou živej

a zhmotnenej práce. Náklady na finančnú činnosť podniku predstavujú všetky finančné operácie, ktoré v podniku vznikajú.

- Prevádzkové náklady: spotreba materiálu, energií, predaj tovaru, mzdové náklady, dane a poplatky, atď.
- Finančné náklady: nákladové úroky, kurzové straty, predaj cenných papierov, atď.
- Mimoriadne náklady: manká a škody (Ölvecká, 2010).

Význam tohto členenia spočíva v triedení nákladov podľa druhov, umožňuje vidieť zmeny nákladov odrážajúce sa v zmenách charakteru výroby a pracovných podmienkach podniku. Rozpočet spracovaný podľa tohto členenia tiež umožňuje spájanie nákladov s rozpočtami jednotlivých oddelení. Toto členenie má tiež význam pre analýzu fungovania podniku, pretože umožňuje vyvodzovať mnoho dôležitých ekonomických záverov a identifikovať základné smery a faktory, ktoré môžu viesť k zníženiu nákladov (Kupkovič a kol., 2003).

Podstatou kalkulačného členenia nákladov je priradovanie nákladov ku konkrétnemu výkonu. Vychádza z predpokladu vyjadriť jednotlivé zložky na jednotku kalkulovaného výkonu. Základný princíp tohto rozdelenia spočíva v tom, že náklady sú kategorizované na základe ich vzťahu k výrobnému procesu, čiže podľa toho, aký vplyv alebo využitie môže mať rovnaký druh nákladov. Napr. palivo má viacero možných využití, na technologické procesy, alebo na vykurovanie podnikových priestorov. Podobne náklady na mzdy môžu byť rozdelené medzi mzdy zamestnancov, platy manažérov, podiely spoločníkov, alebo odmeny pre členov vedenia spoločnosti. „Kalkulačné členenie je otázkou a problémom praktického riadenia nákladov najmä v týchto oblastiach : pri stanovovaní vnútropodnikových cien, pri oceňovaní dokončených a nedokončených výkonov, pre sledovanie rozboru kontroly a hodnotenie hospodárnosti a rentability výroby, ako podklad pre plánovanie nákladov a možnosti znižovania ich úrovne“ (Kajanová, 2005 s. 53).

Každý podnik má individuálnu formu štruktúry nákladov v kalkulačnom vzorci, ktoré stanovujú náklady jednotlivých druhov výkonov. V praxi je uplatňovaný tzv. všeobecný kalkulačný vzorec (Jankalová, 2014).

1. Priamy materiál
2. Priame mzdy
3. Ostatné priame náklady
4. Výrobná réžia
Σ 1-4 vlastné náklady výroby
5. Správna réžia
6. Zásobovacia réžia
Σ 1-6 vlastné náklady výkonu
7. Odbytové náklady
Σ 1-7 Úplné vlastné náklady realizovaného výkonu

Obrázok č. 1 Všeobecný kalkulačný vzorec

Prameň: vlastné spracovanie podľa Jankalovej (2014).

Na sledovanie nákladov v kalkulačnom vzorci je typické triedenie na náklady priameho a nepriameho charakteru. Priame náklady sú tie náklady, ktoré sú úzko spojené s výrobou konkrétneho výkonu a vieme ich prepočítať na kalkulačnú jednotku. Naopak, nepriame náklady predstavujú náklady vynaložené na celé kalkulované množstvo medzi viacerými druhmi výkonov, alebo na zabezpečenie fungovania celého podniku. Dôležité je však zdôrazniť to, že toto členenie je relatívne, a to či daný náklad bude patriť do kategórie priamych nákladov, alebo nepriamych závisí od konkrétnych podmienok podniku ako napr. od jeho typu, typu produkcie, od voľby kalkulačnej jednotky, úrovne noriem spotreby a pod. (Jankalová, 2014).

Tabuľka 1 Členenie položiek kalkulačného vzorca a ich charakteristika

Priamy materiál	Spotreba základného a pomocného materiálu, ktorý je nevyhnutný pri výrobe.
Priame mzdy	Mzdy priamo súvisiace s kalkulovaním výkonu.
Ostatné priame náklady	Tie náklady ktoré nie sú obsiahnuté v predošlých položkách ale priamo súvisia s výkonom.
Výrobná réžia	Zahŕňa náklady na riadenie a obsluhu výrobného procesu.
Správna réžia	Zahŕňa náklady súvisiace s riadením a administratívou podniku.
Zásobovacia réžia	Zahŕňa náklady spojené so zásobovaciu činnosťou.
Odbytová réžia	Zahŕňa náklady spojené s odbytom jednotlivých výkonov.

Prameň: Vlastné spracovanie podľa Jankalovej (2014).

Hlavným prínosom tohto členenia je v možnosti sledovania nákladov podľa účelu ich použitia a miesta vzniku, čo je kľúčovým aspektom efektívneho vnútropodnikového riadenia. Taktiež umožňuje analyzovať náklady priamo pre jednotlivé výrobky v rámci podniku a porovnávať ich s výsledkami z predchádzajúcich období, alebo aj s nákladmi na rovnaké výrobky v iných podnikoch. Pomáha odhaliť rezervy v oblasti znižovania nákladov a zostavovať kalkulácie vlastných nákladov jednotlivých výrobkov (Kupkovič a kol., 2003).

V predchádzajúcej podkapitole sme už spomínali, že hlavným cieľom väčšiny podnikov je maximalizovať zisk. Tento cieľ podniky dosahujú vtedy, keď hľadajú také kombinácie vstupov, aby objem ich produkcie bol čo najvyšší, pri čo najnižších nákladoch.

Preto objem produkcie patrí medzi najvýznamnejšie veličiny, ktoré ovplyvňujú vlastné náklady podniku. Ich výška sa mení pri každej zmene objemu produkcie a jednotlivé zložky nákladov reagujú na zmenu objemu produkcie individuálne (Kajanová, 2005).

Zmena objemu produkcie priamo ovplyvňuje vývoj nákladov, preto pri hľadaní optimálneho objemu produkcie musíme poznať vývoj nákladov a ich závislosť od zmeny objemov produkcie. Na základe toho rozoznávame v podniku dva druhy nákladov, ktoré sú závislé od objemu produkcie, a to fixné a variabilné. Avšak zaradenie nákladov do jednotlivých skupín v praxi nie je jednoznačné. Závisí to od konkrétnych podmienok v podniku. V jednom podniku môže patriť daný náklad medzi variabilné a v inom ten istý náklad predstavuje fixný. Podobný prípad môže nastať aj v tom istom podniku, ale v inom časovom období, že ten istý náklad môže byť najskôr variabilným, neskôr fixným nákladom (Kupkovič, 1999).

„Delenie nákladov na fixné a variabilné má zmysel aj pri výrobe len jedného druhu výrobku. Tu je kritérium objem výroby, nie jeho zloženie. Ak sa zväčší alebo zmenší objem aj rovnorodej výroby, rôzne druhy nákladov budú reagovať rôzne na zmenu objemu výroby“ (Lesáková, 2015 s. 126).

Fixné náklady sa viažu k celkovému objemu výkonov a pri zmenách objemu produkcie sa v rámci výrobnnej kapacity nemenia vôbec, alebo len nepatrne. Sú vyvolané potrebou jednorazového vytvorenia pracovných podmienok na zabezpečenie určitého

objemu produkcie. Zmenu výšky variabilných nákladov spôsobuje zmena objemu produkcie, zvyšuje, alebo znižuje ich buď viac, alebo úmerne (Jankalová, 2014).

Tabuľka 2 Členenie fixných a variabilných nákladov a ich charakteristika

Fixné náklady	Podľa reakcie položiek jednotlivých nákladov	Absolútne	Celková výška nákladov sa za rovnaké obdobie nemení hoci sa mení objem produkcie.
		Relatívne	Menia sa iba pri určitom objeme produkcie. Ak objem výroby dosiahne určitú hranicu, zemina sa tieto náklady skokom. Ide o jednorazové zvýšenie nákladov.
	Z hľadiska stupňa využitia výrobnéj kapacity	„Minimum fixných nákladov sa dosiahne pri plnom využití výrobnéj kapacity a fixných nákladov, t.j. vtedy keď skutočný objem výkonov zodpovedá produkcii ktorú možno fixnými nákladmi zabezpečiť“ (Kupkovič 1999). Väčšinou sa v praxi takýto prípad nevyskytuje, preto sa fixné náklady ani plne nevyužívajú a ich stupeň využitia závisí od stupňa využitia výrobnéj kapacity. Preto ich delíme na využité a nevyužité.	
Variabilné náklady	Proporcionálne	Vyvíjajú sa v tom istom pomere ako produkcia.	
	Neporcionálne	Progresívne	Vyvíjajú sa rýchlejšie ako objem výkonov, a pri klesajúcom objeme klesá pomalšie. Súvisí s neplánovanými výkonmi.
		Degresívne	Ich rast je pomalší ako objem produkcie a pri klesaní objemu produkcie klesajú rýchlejšie.
		Regresívne	Vyvíjajú s nepriamoúmerne s objemom produkcie, t. j. ich celková výška pri raste klesá a pri poklese stúpa.

Prameň: Vlastné spracovanie podľa Jankalovej (2014) a Kupkoviča (1999).

„Toto členenie nákladov je veľmi dôležité z hľadiska informačného zabezpečenia riadenia nákladov, výnosov a výsledku hospodárenia, t.j. zisku alebo straty. Umožní zachytiť zmeny na trhu a porovnávať s plánom, reagovať rýchlo na uvedené zmeny na trhu a ich vyhodnocovať“ (Ölvecká, 2010, s.48).

Členenie umožňuje presnejšie plánovanie a kontrolu nákladov, pretože sa zameriava na identifikáciu nákladov, ktoré majú vplyv na riadenie. Umožňuje stanoviť objem fixných nákladov, ktoré predstavujú neinvestičný zdroj zvýšenia efektívnosti podniku. Poskytuje základ pre vyhodnotenie využitia nákladov v závislosti od využitia výrobných kapacít a taktiež je dôležitým nástrojom pre zostavenie kalkulácií variabilných nákladov a rozpočtov. Slúži na výpočet príspevku na pokrytie fixných nákladov a dosiahnutie zisku (Kupkovič a kol., 2003).

1.3. Rozpočtovníctvo, rozpočtovanie a ich vzájomný vzťah s nákladmi

Rozpočtovníctvo a rozpočty sú významnou časťou riadenia hodnotového reprodukčného procesu firmy, pričom sú úzko prepojené a priamo súvisia s kalkulačným systémom a účtovníctvom, čím značnou mierou ovplyvňujú hospodárnosť podniku a jeho priebeh a tým aj výsledok hospodárenia. Podobne ako kalkulácie nákladov, i rozpočty predstavujú jeden z nástrojov podnikového a vnútropodnikového riadenia. Tieto nástroje sú navzájom úzko prepojené a nadväzujú na ďalšie metódy riadenia, ktoré podnik využíva (Rajňák, 1998).

V súčasnej dobe sa rozpočtovníctvu prikladá veľmi vysoká dôležitosť, pretože pomocou plánovania a kontrolovania dokáže predvídať vývoj ekonomických ukazovateľov v podniku. Preto predstavuje jednu zo základných manažérskych a ekonomických nástrojov, ktoré slúžia k podnikovému a vnútropodnikovému riadeniu, a preto aj tvorba a zostavovanie rozpočtu patrí k základným činnostiam v podniku (Popesko, Papadaki, 2016).

Vo svojej podstate môžeme rozpočtovníctvo chápať ako „určovanie ekonomických úloh, ako sú výnosy, tržby, zásoby, výdavky, náklady, príjmy a pod. na určitý časový úsek a to vopred“ (Rajňák, 1998). Rozpočet, ktorý predstavuje výsledok rozpočtovania, predstavuje konkretizáciu výnosov a nákladov podniku, alebo vnútropodnikového útvaru na očakávanú činnosť, ktorú bude vykonávať. Ak podnikový plán stanovuje ciele, rozpočet následne špecifikuje prostriedky potrebné na dosiahnutie

týchto cieľov a určuje aký hospodársky výsledok sa má v tomto procese dosiahnuť. Týmto sa rozpočet stáva jedným zo základných nástrojov, ktorý preberá zodpovednosť za úroveň hodnotovej stránky reprodukčného procesu.

Rozpočet v podniku má za úlohu plniť tieto tri základné funkcie: vyjadruje budúce hodnoty nákladov a výnosov v peňažných jednotkách. Zabezpečuje kontrolnú funkciu vytváraním predpokladov pre bežnú kontrolu vnútropodnikových útvarov. Poskytuje údaje potrebné na vytvorenie predbežných kalkulácií tým, že informuje o plánovaných režijných nákladoch a ich vzťahu k priamym nákladom, ktoré sú základom tradičných prirážkových kalkulácií (Popesko, Papadaki, 2016).

Rozpočet, rozpočtovníctvo a náklady sú úzko súvisiace pojmy, ktoré ako sme už uviedli sa priamo dotýkajú oblasti riadenia v podniku. Z vyššie uvedených informácií môžeme povedať, že :

- rozpočtovníctvo je proces plánovania, riadenia a sledovania finančných zdrojov v podniku,
- rozpočet je plánovaná suma peňazí, ktorú podnik plánuje vynaložiť na určité obdobie,
- náklady sú skutočné sumy peňazí, ktoré boli vynaložené na nákup tovarov alebo služieb.

Keď tieto náklady porovnávame s plánovanými výdavkami v rozpočte zistíme, či sú v rámci očakávaní, alebo či došlo k nejakým neplánovaným výdavkom. Sledovanie týchto nákladov v rozpočte je spôsob, ako zabezpečiť kontrolu nad výdavkami v podniku. Preto vzťah medzi nákladmi, rozpočtom a rozpočtovaním je základným prvkom riadenia v podniku.

1.3.1. Rozdiel medzi kalkuláciou a rozpočtom

Nutnosť rozpočtovníctva a zostavovania rozpočtu sa objavuje všade tam, kde vznikajú rôzne výrobky a výkony, ktoré sa vyrábajú na rôznych miestach a ktoré sa v rôznej miere podieľajú na jednotlivých druhoch nákladov. Táto situácia sa vyskytuje tam, kde bežné metódy kalkulácie nákladov nie sú dostatočné. Veľký dôraz má rozpočtovníctvo a rozpočty v oblasti režijných nákladov, kde je dôležité si uvedomiť nasledujúce aspekty, ktoré sme tiež čiastočne naznačili pri základných funkciách rozpočtu v podniku. Rozpočtovníctvo určuje skrz rozpočet režijných nákladov, prirážky pre zostavovanie predbežných kalkulácií a predbežné kalkulácie stanovujú rozpočtom

jednotkové náklady. Kalkulácie nákladov sa sústreďujú na jednotky výkonov, ako hlavnú príčinu vzniku nákladov, zatiaľ čo rozpočtovníctvo a rozpočty stanovujú náklady na základe miesta ich vzniku a činností, ktoré ich spôsobujú. Touto vzájomnou interakciou ovplyvňujú úroveň riadenia nákladov a celého hodnotového procesu všeobecne (Rajňák, 1998).

Rozdiely medzi kalkuláciami a rozpočtami možno zahrnúť do nasledovných bodov (Šagátová, 2007) :

Tabuľka 3 Rozdiel medzi rozpočtom a kalkuláciou

Rozpočet	Kalkulácia
Poskytuje predbežným kalkuláciám informácie o režijných nákladoch.	Predbežné kalkulácie poskytujú rozpočtom údaje o priamych nákladoch.
Vypočítava sa pre celý podnik za určité časové obdobie.	Vypočítava náklady na kalkulačnú jednotku iba pri určitom objeme produkcie
Zameriava sa na konkrétnu oblasť ako sú náklady, výnosy, cash flow a podobne.	Zameriava sa len na náklady
Berie do úvahy všetky plánované náklady	Počíta s konkrétnymi plánovanými nákladmi ktoré podľa platných predpisov do kalkulácie môžeme zahrnúť.
Pri nákladoch ako prvé zohľadňuje hľadisko zodpovednosti	Pri nákladoch ako prvé zohľadňuje hľadisko účelu ich vynaloženia
Vzťahuje sa na vnútropodnikové útvary alebo podnik	Dotýka sa výkonov
Poskytuje viac detailov v oblasti režijných nákladov	Zahrňuje režijné náklady do všeobecných položiek

Prameň: Vlastné spracovanie podľa Šagátovej (2007).

1.3.2. Spôsob rozpočítavania podľa kalkulačného vzorca

Pri rozpočítavaní podľa kalkulačného vzorca je dôležité brať do úvahy, že v kalkulačnom vzorci sa vyskytujú náklady priameho a nepriameho charakteru, od ktorých priamo súvisí tvorba rozpočtu. Priame náklady, ktoré vieme prepočítať na kalkulačnú jednotku sú súčasťou rozpočtu priamych nákladov. Oblasť nepriamych nákladov, ktoré inak nazývame aj režijné náklady, sú súčasťou tvorby rozpočtu režijných nákladov.

Rozpočet priamych nákladov využíva všetky typy predbežných kalkulácií v súlade s metódou jeho tvorby. Podkladom pre rozpočtovanie priamych nákladov sú technicko-hospodárske normy, keďže tento rozpočet je typickou súčasťou výrobného strediska. Vyčíslenie priamych nákladov z kalkulačného vzorca v rozpočte sa bude riadiť rovnakými princípmi, aké sa využívajú pri kalkulácií priamych nákladov. Avšak, na rozdiel od kalkulácie, náklady v rozpočte budú určené na plánovaný objem produkcie, a nie na jednotku výkonu. Toto rozpočtovanie nie je tak problematické a náročné, ako rozpočtovanie režijných nákladov (Tóth, Šagátová, 2020).

Rozpočtovanie režijných nákladov je už omnoho komplikovanejší proces, pretože režijné náklady vznikajú ako dôsledok rôznorodých činností v rôznych podnikových útvaroch. Pod týmto rozpočtom rozumieme výpočet alebo odhad budúcej výšky režijných nákladov. Zostavuje sa v určitej štruktúre ako nákladová úloha pre jednotlivé podnikové alebo vnútropodnikové útvary na vymedzené časové obdobie a na ich predpokladaný rozsah činností. Štruktúra tohto rozpočtu sa odvíja od možností členenia režijných nákladov, ktoré vyplývajú z individuálnych podmienok podniku, jeho vnútorného členenia, počtu a charakteru finálnych vnútropodnikových výkonov. Pri jeho tvorbe sa často kombinuje účelové a druhové členenie položiek režijných nákladov. Príkladom členenia režijných nákladov môže byť univerzálna štruktúra jednotlivých réžií podľa kalkulačného vzorca, teda odbytová správna a zásobovacia réžia. Takto zadefinovaný rozpočet vymedzuje kľúčový princíp riadenia réžie, ktorý vychádza predovšetkým z otázky, kto nesie zodpovednosť za ich vznik a kto má vplyv na ich výšku. Pomocou informácií z tohto rozpočtu dokážeme zhodnotiť nákladovú náročnosť aktivít, činností a procesov, ktoré jednotlivé vnútropodnikové útvary vykonávajú samostatne, alebo vo vzájomnej spolupráci a zároveň umožňujú riadenie nákladovej náročnosti konečných výkonov (Tóth, Šagátová, 2020).

2. INFLAČNÉ VPLYVY NA DYNAMIKU NÁKLADOV VO VYBRANEJ SPOLOČNOSTI

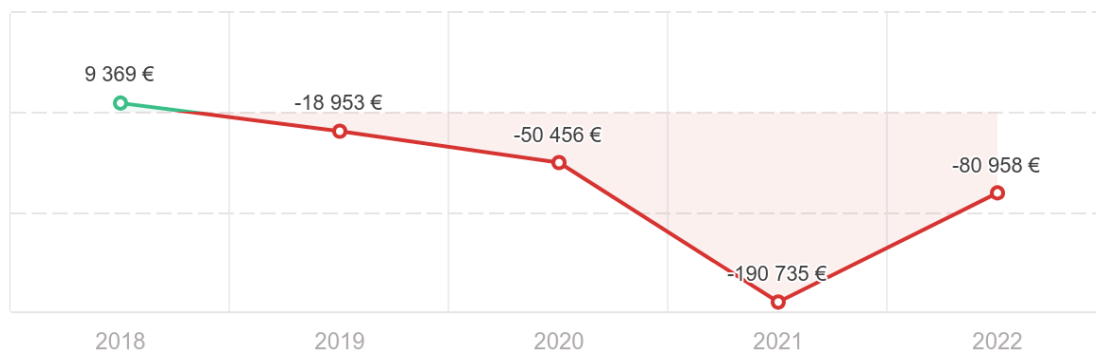
V predošlej kapitole sme definovali, akú kľúčovú úlohu zohrávajú náklady v podniku. Preto v druhej kapitole práce je našim cieľom poskytnúť komplexný pohľad na dynamiku nákladov vo vybranom podniku v priebehu sledovaného obdobia od roku 2018 do roku 2022. Praktická časť tejto práce je založená na analýze údajov o nákladoch vo vybranom podniku z jeho interných zdrojov. V súvislosti s infláciou je dôležité pozorovať, ako ovplyvňuje náklady podniku a akým spôsobom sa tieto zmeny prejavujú na jeho výkonnosti a ziskovosti. Inflácia môže mať priamy vplyv na ceny surovín, mzdy zamestnancov, náklady na prevádzku a ďalšie nákladové položky. Preto budeme venovať pozornosť aj vývoju inflácie v sledovanom období a jej potenciálnemu vplyvu na náklady podniku.

2.1. Charakteristika vybranej spoločnosti

Spoločnosť Smartfood, s.r.o., ktorá vznikla v roku 2012 môžeme zaradiť do kategórie reštauračných prevádzok, pretože pod týmto menom spravuje tri prevádzky, ktorých hlavným predmetom podnikania je poskytovanie pohostinských činností a výroba hotových jedál. Primárnym vstupom do výroby a zároveň aj nákladom tejto spoločnosti sú potraviny a tie patria do kategórie, ktoré inflácia ovplyvňuje najviac. Preto sme sa rozhodli náš prieskum uskutočniť v tejto spoločnosti.

Na základe dostupných informácií o spoločnosti vieme, že jeho právna forma predstavuje spoločnosť s ručeným obmedzením a zastupuje ju jediný konateľ, ktorý je zároveň aj majiteľom spoločnosti Peter Kulhány. Základné imanie spoločnosti predstavuje výšku 5 000 €. Sídlo spoločnosti, kde je zamestnaných 24 zamestnancov je situované na Dolnej ulici č. 4 v Banskej Bystrici, kde sa nachádza aj jedna z jeho troch prevádzok.

Za posledných päť rokov, ktoré budú aj predmetom nášho skúmania vykazuje spoločnosť negatívny výsledok hospodárenia, čo môžeme vidieť na nasledujúcom obrázku 2. Aj napriek tomu, že spoločnosť vykazuje stratu, naďalej pokračuje vo vykonávaní svojej podnikateľskej činnosti.

Obrázok 2 Výsledok hospodárenia spoločnosti Smartfood

Prameň: (Finstat, 2024)

Pôvod tejto spoločnosti sa pripisuje malému bistru Smartfood, ktoré vzniklo v roku 2012. Koncept tohto bistra spočíval v dvoch základných princípoch, a to v poctivom varení a čerstvých surovinách. Podľa slov majiteľa potrebuje „kvalitné jedlo kvalitnú surovinu.“ Preto sú tieto dva základné princípy základnými piliermi spoločnosti dodnes. Vzhľadom k tomu, že reštauračná časť prevádzky tohto bistra bola prepojená s otvorenou kuchyňou, zákazníci mohli sledovať prípravu ich jedál. Bistro vďaka tomuto získalo vynikajúcu povesť a stalo sa obľúbeným, v dôsledku čoho sa začalo rýchlo rozvíjať.

Postupne vznikali aj ďalšie podniky s novým konceptom a to Tiffany Favorit Food (2015) a Tiffany Fresh Food (2016). Nimi chcel majiteľ osloviť inú cieľovú skupinu zákazníkov, než pri bistre Smartfood. Jeho cieľom bolo ponúknuť ľuďom fasfood na vyššej úrovni. Tiffany si veľmi rýchlo získalo na obľube, až tak veľmi, že o rok neskôr prišla ponuka od banskobystrického obchodného centra a požiadali o to, aby sa Tiffany stalo jedným z prevádzok vo foodcourte.

V roku 2017 sa majiteľ rozhodol kúpiť vlastnú budovu v centre Banskej Bystrici za účelom nového reštauračného projektu. Nasledujúce štyri roky prebiehala rekonštrukcia celej budovy a 1.3.2022 sa oficiálne otvorili dva nové podniky a to KŮT12 a KulhányRestaurant. Zároveň je KulhányRestaurant priame pokračovanie úspešného bistra Smartfood, ktoré je v dnešnej dobe mimo prevádzky. V tomto istom roku, ale o pár mesiacov neskôr 1.8.2022, sa oficiálne otvoril posledný podnik a to vegánske bistro Pistácia.

Keďže vzniklo tak veľa podnikov, majiteľ sa rozhodol rozdeliť ich do dvoch spoločností. Preto pod spoločnosťou Smartfood, s.r.o., ktorá je zároveň materská spoločnosť eviduje Tiffany Favorit Food, Tiffany Fresh Food a podnik Pistácia. Pod dcérskou spoločnosťou Duo smart, s.r.o. eviduje majiteľ dva podniky a to Kulhányrestaurant a KŮT12.

Obrázok 3, 4, 5 Logo prevádzky

Prameň: (Smartfood group s.r.o., 2022)

2.2. Analýza nákladov spoločnosti

V nasledujúcej podkapitole sa zameriame na analýzu nákladov v podniku. Kvôli lepšiemu znázorneniu vývoja nákladov sme sa rozhodli porovnávať päť hospodárskych rokov. Ako zdroj informácií k prehľadu nákladov nám budú slúžiť jednoduché výsledovky podniku za vyššie uvedené obdobie. Následne tieto náklady klasifikujeme do kategórií a budeme skúmať ich jednotlivý vývoj. Túto analýzu nebudeme vykonávať pre jednotlivé strediská samostatne, ale pre celú spoločnosť SmartFood, s.r.o., do ktorej patria tieto strediská. Dôvod, prečo sme sa rozhodli pre túto analýzu je nasledovný, umožňuje nám získať komplexnejší pohľad na celú spoločnosť a jej nákladovú štruktúru. Tiež týmto spôsobom môžeme eliminovať opakujúce sa náklady a zlepšiť efektivitu využitia vstupov do výroby. Zároveň, keď máme komplexný obraz o nákladoch celej spoločnosti, môžeme lepšie porovnávať výkonnosť jednotlivých stredísk a rozhodovať o alokácii zdrojov a o investíciách. Umožňuje nám to tiež lepšie plánovanie a optimalizáciu využitia zdrojov, čo môže viesť k zvýšeniu efektivity a ziskovosti celej spoločnosti. Prostredníctvom samotnej analýzy nákladov vieme zhodnotiť, čo spôsobilo pokles, alebo nárast nákladov a či bol nárast alebo pokles žiadúci alebo nežiadúci a je kľúčovým prvkom plánovania a rozpočtovania pre budúce obdobie.

V ďalšej časti bakalárskej práce sme spracovali prehľad základných kategórií nákladov, ktorý je znázornený v dvoch tabuľkách a to v tabuľke č. 4 a 5. Obe tabuľky sú zostavené podľa druhového členenia nákladov a to na náklady na hospodársku činnosť a náklady na finančnú činnosť, kde sme jednotlivé kategórie nákladov zoradili podľa druhu.

Tiež sa tu objavili aj mimoriadne náklady v prvých dvoch rokoch a to splatná daň z príjmu.

Tabuľka 4 Prehľad nákladov spoločnosti

	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021	Rok 2022
Spotreba materiálu	434 824,26 €	390 281,21 €	263 999,08 €	349 553,99 €	358 520,58 €
Spotreba energie	20 773,32 €	21 936,36 €	19 992,19 €	22 080,55 €	40 375,37 €
Služby	131 521,19 €	85 444,66 €	64 019,28 €	77 394,96 €	118 790,09 €
Mzdové náklady	131 972,77 €	166 703,73 €	113 532,15 €	167 068,72 €	130 611,29 €
Zákonné sociálne poistenie	42 941,41 €	54 924,71 €	38 053,70 €	57 038,31 €	43 862,38 €
Zákonné sociálne náklady	971,38 €	981,26 €	830,30 €	831,54 €	1 502,43 €
Dane a poplatky	3 665,49 €	3 522,31 €	4 226,57 €	4 335,40 €	5 539,41 €
Iné prevádzkové náklady	1 600,18 €	1 489,59 €	1 253,71 €	3 372,97 €	525,15 €
Odpisy, rezervy, a opravné položky	45 677,24 €	48 373,41 €	39 197,77 €	40 403,81 €	70 948,31 €
Náklady na hospodársku činnosť	813 947,24 €	773 657,24 €	545 104,75 €	722 080,25 €	770 675,01 €
Úroky	12 269,08 €	9 691,80 €	8 313,65 €	7 261,36 €	15 179,93 €
Ostatné finančné náklady	8 630,31 €	9 489,76 €	6 855,50 €	8 484,18 €	9 860,06 €
Náklady na finančnú činnosť	20 899,39 €	19 181,56 €	16 969,15 €	15 745,54 €	25 039,99 €
Splatná daň z príjmov	2 880,00 €	215,98 €	€ -	€ -	€ -
Náklady spolu	837 726,63 €	792 838,80 €	562 073,90 €	737 825,79 €	795 715,00 €

Prameň: Vlastné spracovanie podľa interných zdrojov spoločnosti

Tabuľka 5 Percentuálny podiel nákladov na celkovej výške nákladov

	2018	2019	2020	2021	2022
Spotreba materiálu	51,91%	49,23%	46,97%	47,38%	45,06%
Spotreba energie	2,48%	2,77%	3,56%	2,99%	5,07%
Služby	15,70%	10,78%	11,39%	10,49%	14,93%
Mzdové náklady	15,75%	21,03%	20,20%	22,64%	16,41%
Zákonné sociálne poistenie	5,13%	6,93%	6,77%	7,73%	5,51%
Zákonné sociálne náklady	0,12%	0,12%	0,15%	0,11%	0,19%
Dane a poplatky	0,44%	0,44%	0,75%	0,59%	0,70%
Iné prevádzkové náklady	0,19%	0,19%	0,22%	0,46%	0,07%
Odpisy, rezervy, a opravné položky	5,45%	6,10%	6,97%	5,48%	8,92%
Náklady na hospodársku činnosť	97,16%	97,58%	96,98%	97,87%	96,85%
Úroky	1,46%	1,22%	1,48%	0,98%	1,91%
Ostatné finančné náklady	1,03%	1,20%	1,22%	1,15%	1,24%
Náklady na finančnú činnosť	2,49%	2,42%	3,02%	2,13%	3,15%
Splatná daň z príjmov	0,34%	0,03%			
Náklady spolu	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Prameň: Vlastné spracovanie podľa interných zdrojov spoločnosti

Tabuľka 4 nám poskytuje prehľad o celkovej hodnote nákladov spotrebovaných na konkrétny druh (spotreba materiálu, spotreba energie atď.) v priebehu jednotlivých sledovaných obdobiach. Zobrazuje sumu finančných prostriedkov alokovaných na daný druh nákladov v každom z analyzovaných rokov. Využitím informácií z tabuľky 4 je možné sledovať vývoj nákladov v čase. Uvedené údaje v tabuľke 4 a ich hodnoty predstavujú kľúčový zdroj informácií pre našu nasledujúcu analýzu.

Tabuľka 5 poskytuje podrobný prehľad o podiele jednotlivých nákladových položiek na celkovú výšku nákladov v sledovaných obdobiach. Tento podiel je vyjadrený v percentách a umožňuje detailnejšie pochopenie, ako sú náklady v podniku rozdelené.

Vychádzajúc z oboch tabuliek 4 a 5 môžeme tvrdiť, že najväčší podiel na nákladoch z hospodárskej činnosti má spotreba materiálu, mzdové náklady a služby. Pri nákladoch z finančnej činnosti môžeme vidieť, že sú tvorené iba z dvoch kategórií v sledovanom období. Tie predstavujú úroky a ostatné finančné náklady. Tieto náklady sa len veľmi malou mierou podieľajú na celkových nákladoch v porovnaní s nákladmi na hospodársku činnosť.

2.3. Analýza najvýznamnejších položiek

V nasledujúcej časti práce hlbšie analyzujeme jednotlivé druhy nákladov. Analýzu sme vykonali cez percentuálny rast často nazývaný aj medziročný percentuálny nárast nákladov. Je často využívaný pri analýze nákladov, pretože vyjadruje nárast alebo pokles medzi dvoma porovnávanými obdobiami, teda umožňuje sledovať zmeny v čase. Percentuálna zmena je ukazovateľ, ktorý vyjadruje, o koľko percent sa hodnota niečoho zmenila v porovnaní s jej pôvodnou hodnotou v čase. Všeobecný výpočet percentuálnej zmeny medzi dvomi hodnotami A a B je :

$$\text{Percentuálna zmena} = \left(\frac{B-A}{A} \right) \times 100$$

Kde

- A predstavuje predchádzajúce obdobie
- B predstavuje bežné obdobie

Následne výsledok pre násobíme 100, aby sme dostali hodnotu vyjadrenú v percentách (Růčková, 2019).

Tabuľka 6 Medziročná percentuálna zmena spotreby materiálu

	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022
Spotreba surovín	-7,22 %	-35,66 %	2,97 %	28,55 %
Vybavenie kuchýň	30,60 %	-7,53 %	-69,17 %	923,14 %
Spotreba ostatného materiálu	-22,77 %	-85,22 %	265,11 %	-80,29 %
Spotreba materiálu spolu	-10,24 %	-32,36 %	32,41 %	2,57 %

Prameň: Vlastné spracovanie podľa interných zdrojov spoločnosti

Tabuľka 6 zobrazuje medziročnú percentuálnu zmenu v spotrebe rôzneho druhu materiálu v jednotlivých rokoch. V kategórii spotreby surovín môžeme vidieť, že mala tendenciu klesať, ale v roku 2020/2021 bol zaznamenaný mierny nárast o 2,97 %. Nakoniec, v roku 2021/2022 bol spozorovaný výrazný rast o 28,55 %. V kategórii vybavenie kuchýň môžeme vidieť zaujímavý jav v období v roku 2020/2021, kedy bol zaznamenaný najvyšší pokles nákladov, a to o 69,17 %. Ten sa zmenil v nasledujúcom období v rokoch 2021/2022, keď bola zaznamenaná výrazná zmena, a to zvýšenie nákladov o 923,14 %. Tento prudký nárast nákladov bol spôsobený budovaním novej prevádzky. To sa odrazilo aj v kategórii ostatného materiálu, kde sme veľké zmeny mohli zaznamenať v roku 2020/2021, kedy nastala zvýšená spotreba o 265,11 %. Avšak v roku 2021/2022 bola opäť zaznamenaná značná úspora, teda pokles o 80,29 %. Celková spotreba materiálu sa v roku 2018/2019 prejavila poklesom o 10,24 %, ktorý pokračoval v nasledujúcom období o 32,36 %. Avšak v roku 2020/2021 sa situácia zmenila a zaznamenali sme nárast o 32,41 % a napokon, v roku 2021/2022 bol preukázateľný mierny nárast o 2,57 %. Preto v kategórii spotreby materiálu sme sa zameriavali predovšetkým na spotrebu surovín, ktorá vzbudila našu pozornosť. Ich zvýšenie nebolo spôsobené budovaním novou prevádzkou, ale faktorom zvyšovania cien surovín, ktorý v analýze sledujeme.

Tabuľka 7 Medziročná percentuálna zmena spotreby energie

	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022
Spotreba energie	0,04 %	-15,34 %	-7,81 %	98,87 %
Spotreba plynu	52,75 %	19,55 %	89,34 %	33,23 %
Spotreba vody	-29,93 %	14,84 %	3,50 %	162,07 %
Spotreba energie spolu	5,60 %	-8,86 %	10,45 %	101,96 %

Prameň: Vlastné spracovanie podľa interných zdrojov spoločnosti

Tabuľka 7 nám opisuje medziročnú zmenu nákladových položiek v oblasti spotreby energie, kedy mali tieto náklady celkovo rastúci charakter. Najvýraznejšiu zmenu sme zaznamenali v poslednom sledovanom období, kedy celkové náklady na spotrebu energie stúpili o 101,90%. Dôvodom tohto prudkého zvýšenia nákladov bol výsledok energetickej krízy, ktorá v tom čase pretrvávala na Slovensku a bola spôsobená zvyšovaním cien energií, teda infláciou. Spoločnosť sa musela v tejto situácii vysporiadať s narastajúcimi nákladmi na energie. Tento fakt je zreteľný aj z tabuľky, kde je zaznamenaný nárast nákladov na energie. Keď sa pozrieme na tieto náklady detailnejšie vidíme, že spotreba energie mala zo začiatku mierne stúpajúci charakter a v nasledujúcich obdobiach mala tendenciu klesať. Až v rokoch 2021/2022 bola zaznamenaná aj viditeľná zmena, keď spotreba vzrástla o 98,87 %. Spotreba plynu mala len rastúci charakter, ale tento rast bol premenlivý. Spotreba vody v prvom sledovanom období klesala a následne sa prejavil jej rast v rokoch 2021/2022, kedy dosiahla výrazný nárast o 162,07 %.

Tabuľka 8 Medziročná percentuálna zmena služieb

	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022
Opravy a udržiavanie	-83,77 %	-60,11 %	-3,48 %	221,39 %
Nájomné	33,29 %	-24,69 %	-7,17 %	25,82 %
Ostatné služby spolu	-35,03 %	-25,08 %	20,89 %	53,49 %

Prameň: Vlastné spracovanie podľa interných zdrojov spoločnosti

Tabuľka 8 nám ukazuje vývoj služieb. Celkový vývoj služieb začal s úsporou nákladov 35,03 % v rokoch 2018/2019. Úsporu sa darilo dosiahnuť aj v nasledujúcom období. Zlom prišiel v období v rokoch 2020/2021, kedy sa tento vývoj začal meniť so zvýšením o 20,89 %. Rast pokračoval aj v roku 2021/2022, keď náklady na ostatné služby spolu stúpili o 53,49 %. Vývoj v týchto kategóriách nákladov bol pomerne dynamický, so zreteľnými zmenami v priebehu piatich rokov, pričom niektoré kategórie prešli z veľkého poklesu k markantnému rastu a naopak. Opravy a udržiavanie sa v prvom sledovanom období 2018/2019 výrazne znížili o 83,77 %. Tento vývoj pokračoval aj v nasledujúcich rokoch. Avšak v roku 2021/2022 náklady na opravy a udržiavanie rapídne vzrástli o 221,39 %. Tento rast bol spôsobený otvorením spomínanou novou prevádzkou v roku 2022. Druhou dôležitou položkou, na ktorú sme sa v tejto kategórii sústredili bolo nájomné, ktoré sa vyvíjalo nasledovne. V roku 2018/2019 sme zaznamenali zvýšenie o 33,29 %. Avšak v nasledujúcich rokoch sme pozorovali postupné znižovanie nákladov na nájomné. V poslednom sledovanom období, v roku 2021/2022 sme opäť zaznamenali nárast nájomného o 25,82 %. Práve tento nárast zaujal našu pozornosť, pretože mohol byť spôsobený rôznymi faktormi, ako napríklad zvýšením trhových cien nájomného v dôsledku inflácie.

Tabuľka 9 Medziročná percentuálna zmena mzdových nákladov a zákonného sociálneho poistenia a nákladov

	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022
Mzdové náklady	26,32 %	-31,90 %	47,16 %	-21,82 %
Zákonné sociálne poistenie	27,91 %	-30,72 %	49,89 %	-23,10 %
Zákonné sociálne náklady	1,02 %	-15,38 %	0,15 %	80,68 %

Prameň: Vlastné spracovanie podľa interných zdrojov spoločnosti

Mzdové náklady zaznamenali značnú fluktuáciu, kde v roku 2018/2019 vzrástli o 26,32 %, nasledoval pokles o 31,90 % v roku 2019/2020. Ďalej sa opäť opakovalo zvýšenie o 47,16 % v roku 2020/2021, ktorý bol opakovane sprevádzaný zvýšením nákladov o 21,82 % v roku 2021/2022. Zákonné sociálne poistenie tiež prejavilo podobný trend s rôznymi percentuálnymi zmenami v tých istých obdobiach. Zákonné sociálne náklady zaznamenali menej výrazné zmeny s menšími percentuálnymi zmenami vo všetkých sledovaných rokoch. Celkovo je vidieť, že tieto náklady prešli v čase výraznými fluktuáciami. Vývoj týchto nákladov sa vyvíjal na základe prijímania a prepúšťania zamestnancov z prevádzok.

Tabuľka 10 Medziročná percentuálna zmena daní a poplatkov

	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022
Daň z nehnuteľností	-15,55 %	36,59 %	0,00 %	0,00 %
Daň z motorových vozidiel	15,84 %	5,40 %	14,59 %	-16,70 %
Ostatné dane a poplatky	1,72 %	11,82 %	1,93 %	58,68 %
Ostatné dane a poplatky spolu	-3,91 %	19,99 %	2,57 %	27,77 %

Prameň: Vlastné spracovanie podľa interných zdrojov spoločnosti

Tabuľka č. 10 poukazuje na vývoj daní a poplatkov, kedy môžeme vidieť, že celkovo ich vývoj bol stúpajúci až na daň z nehnuteľností, ktorá zostala po období 2020-2021 stabilná. Pri dani z motorových vozidiel sme zaznamenali, že mala rastúci charakter až na posledné sledované obdobie 2021/2022, kedy došlo k poklesu o 16,70 %. Ostatné dane a poplatky mali postupne zmeny v ich vývoji, až posledné sledované obdobie 2021/2022, kedy sme zaznamenali viditeľné zvýšenie o 58,68 %.

Tabuľka 11 Medziročná percentuálna zmena iných prevádzkových nákladov

	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022
Iné prevádzkové náklady	-6,91 %	-15,84 %	169,04 %	-84,43 %

Prameň: Vlastné spracovanie podľa interných zdrojov spoločnosti

Tabuľka č.11 reprezentuje iné prevádzkové náklady ktoré mali tendenciu klesať. Avšak v roku 2020/2021 nastal výrazný nárast o 169,04 %. V nasledujúcom období však došlo k opätovnému a zároveň viditeľnému poklesu o 84,43 %.

Tabuľka 12 Medziročná percentuálna zmena odpisov, rezerv a opravných položiek

	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022
Odpisy, rezervy a opravné položky	5,90 %	-18,97 %	3,08 %	75,60 %

Prameň: Vlastné spracovanie podľa interných zdrojov spoločnosti

Tabuľka č. 12 vyjadruje medziročnú zmenu v kategórii odpisov, rezerv a opravných položiek. Jej hodnoty svedčia o dynamike nákladov v tejto kategórii počas sledovaných období. Mierny nárast, následne zníženie nákladov v tejto kategórii a opätovný mierny rast bolo zakončený najzjavnejšou zmenou v roku 2021/2022, kedy došlo k prudkému zvýšeniu o 75,60 %, čo súvisí s obstaraním dlhodobého hmotného majetku do novej prevádzky.

Tabuľka 13 Medziročná percentuálna zmena úrokov

	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022
Úroky	-21,01%	-14,22%	-12,66%	109,05%

Prameň: Vlastné spracovanie podľa interných zdrojov spoločnosti

Tabuľka č. 13 vyjadruje medziročnú zmenu úrokov. V prvých troch sledovaných obdobiach sme zaznamenávali stabilné znižovanie v oblasti úrokov. Po trojročnej úspore v tejto oblasti nákladov, došlo v roku 2021/2022 k ráznemu zvýšeniu úrokov o 109,05 %. Rast bol spôsobený v dôsledku obstarania nového bankového úveru.

Tabuľka 14 Medziročná percentuálna zmena ostatných finančných nákladov

	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022
Bankové poplatky	24,15%	-21,93%	-12,15%	62,88%
Poistné	-6,87%	11,98%	9,23%	-8,27%
Ostatné finančné náklady spolu	9,96%	-27,76%	23,76%	16,22%

Prameň: Vlastné spracovanie podľa interných zdrojov spoločnosti

V tabuľka č. 14 môžeme vidieť, že bankové poplatky a poisťné vykazujú značnú variabilitu v priebehu sledovaného obdobia, čo môžeme vidieť aj v poslednom riadku, kde sú zosumarizované ako "Ostatné finančné náklady spolu" a ich vývoj je rôzny. Výrazný rast môžeme vidieť na konci sledovaného obdobia pri bankových poplatkoch, ktoré narástli o 62,88 %. Ich zvýšenie súvisí s obstaraním nového bankového úveru.

Tabuľka 15 Medziročná percentuálna zmena splatnej dane z príjmov

	2018/2019
Splatná daň z príjmov	-92,50 %

Prameň: Vlastné spracovanie podľa interných zdrojov spoločnosti

Táto tabuľka č. 15 zachytáva percentuálnu zmenu splatnej dane z príjmov v jednom sledovanom období, teda konkrétne v období 2018/2019. Percentuálna zmena je -92,50069 %, čo predstavuje úsporu na dani z príjmov. Keďže spoločnosť vykazovala stratu a mala negatívny výsledok hospodárenia, preto v nasledujúcich obdobiach spoločnosť neeviduje splatnú daň z príjmov a nevykazuje žiadnu daňovú povinnosť.

Na základe uvedených tabuliek sme identifikovali kľúčové nákladové položky, ktoré majú najväčší vplyv na celkové náklady podniku. Z analýzy vyplýva, že spotreba materiálu je najvýznamnejšou nákladovou kategóriou, pričom najväčší podiel tvorí položka spotreba surovín, keďže spoločnosť poskytuje pohostinské služby. Mzdové náklady tvoria druhú najvplyvnejšiu položku a spolu so zákonným sociálnym poistením a zákonnými nákladmi patria medzi kľúčové náklady v podniku, pretože podnik ako zamestnávateľ má zákonnú povinnosť vyplácať mzdy svojim zamestnancom a tiež platiť s tým spojené zákonné sociálne povinnosti. Treťou najvýznamnejšou položkou, ktorá vplýva na celkové náklady sú služby. Rozhodujúcimi nákladovými položkami sú nájomné a opravy spolu s udržiavaním priestorov. Okrem nich sem zaradíme aj reklamu, rôzne licencie a telefónne poplatky a iné služby, ktoré zabezpečujú chod spoločnosti. Ďalej našu pozornosť zaujala spotreba energie. Celková spotreba energie zahŕňa všetky formy energie, ako sú elektrická energia, plyn atď. Kategória energií mala vo všeobecnosti rastúci charakter. Najvýraznejšiu zmenu v tejto kategórii nákladov môžeme vidieť na konci sledovaného obdobia.

Všetky tri spomenuté kategórie nákladov z časti ovplyvňuje inflácia a hoci sa ich darilo v počiatočných rokoch znižovať, v sledovanom období 2020-2021 sme zaznamenali ich prvotné zvyšovanie, kedy aj tomto období začala na Slovensku narastať miera inflácie. Okrem toho sme pri spotrebe energií, službách a pri spotrebe surovín zaznamenali výrazné nárasty v sledovanom období 2021-2022.

2.4. Porovnanie celkových nákladov s infláciou a jej vplyv na náklady

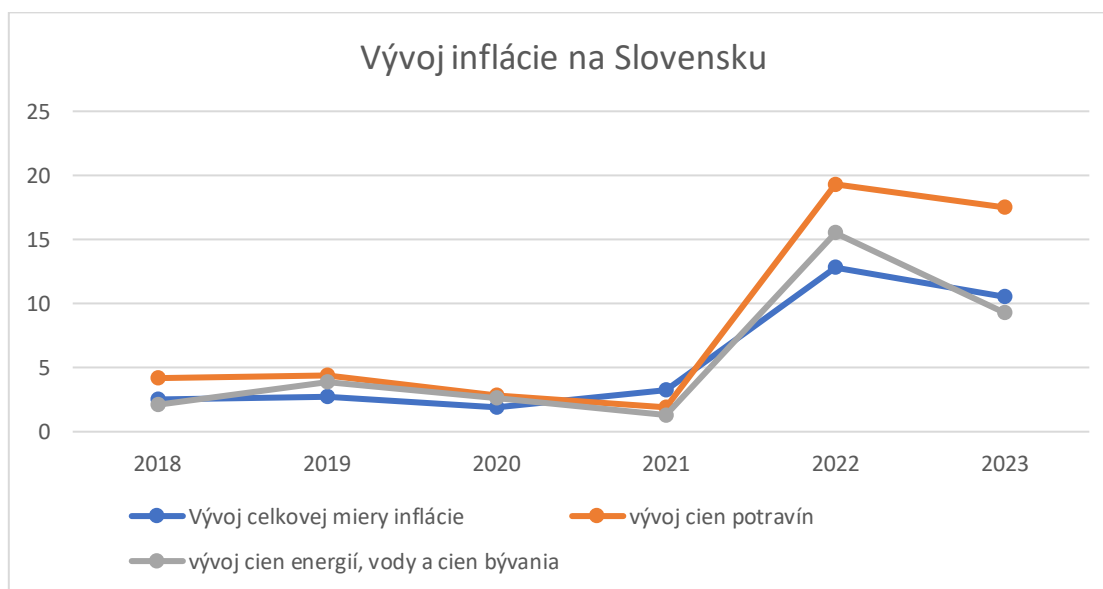
V tabuľke 16 sme spracovali porovnanie medziročných nárastov pre kategóriu nákladov na hospodársku činnosť a finančnú činnosť a nakoniec pre celkové náklady. Celkové náklady, ktoré predstavujú súčet všetkých nákladov, mali v sledovanom období tendenciu najskôr klesať, čo vychádza aj z toho, že sa spoločnosti darilo znižovať obe sledované kategórie nákladov.

Tabuľka 16 Medziročná percentuálna zmena nákladov

	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022
náklady na hospodársku činnosť	-4,95%	-29,54%	32,47%	6,73%
náklady na finančnú činnosť	-8,22%	-11,53%	-7,21%	59,03%
náklady spolu	-5,36%	-29,11%	31,27%	7,85%

Prameň: Vlastné spracovanie podľa interných zdrojov spoločnosti

Na základe predošlej analýzy nákladov a informácií z nasledujúcej tabuľky 16 je zrejmé, že roky 2020/2021 boli kľúčovým obdobím pre náklady, pri ktorých došlo k výraznému nárastu nákladov na hospodársku činnosť, čo sa následne prejavilo aj v celkových nákladoch. Finančné náklady vzrástli až v neskoršom období sledovania. S cieľom preukázať vzťah medzi nákladmi a infláciou sme sa rozhodli zahrnúť do našej bakalárskej práce graf zobrazujúci vývoj inflácie.

Graf 1 Vývoj inflácie na Slovensku

Prameň: Vlastné spracovanie podľa statistics.sk (2024)

Na grafe môžeme vidieť vývoj inflácie na Slovensku za sledované obdobie piatich rokov. Taktiež sme do grafu vložili vývoj cien potravín a vývoj cien energií. Tempo rastu

týchto cien je merané indexom spotrebiteľských cien. V prvých rokoch sme mohli pozorovať, že inflácia bola stabilná až mierne nízka a v roku 2020 dosiahla najnižšiu hodnotu. V období medzi rokmi 2020 a 2021 bolo pozorované nenápadné stúpanie celkovej miery inflácie, pričom nasledujúce dve sledované obdobia miera inflácie klesala. Najviditeľnejší rast sa prejavil v nasledujúcom období medzi rokmi 2021 a 2022. V týchto rokoch dochádzalo k prudkému zvyšovaniu celkovej miery inflácie, ale aj k nárastu cien potravín a energií, pričom v roku 2022 dosiahla inflácia svoj vrchol vo všetkých troch sledovaných oblastiach. Celková miera inflácie v tomto roku dosiahla 12,8%. Tento vysoký rast cien ovplyvnilo najmä zvýšenie cien energií, kedy pri bývaní a energiách bol zaznamenaný medziročný rast cien o 15,5 %. Samotné náklady na bývanie, teda nájomné dosiahlo mieru inflácie 18%. Ceny potravín dosiahli najvyšší vrchol a zvýšili sa o 19,3 % (statistics.sk, 2024).

Z týchto údajov môžeme usúdiť, že náklady reagovali na zmeny v inflácii, s výraznejšími zmenami v niektorých rokoch. Preto môžeme dedukovať vzájomný vzťah medzi zmenami nákladov a mierou inflácie. V roku 2022, kedy došlo k výrazným nárastom inflácie na Slovensku, sme tiež zaznamenali očividné zmeny v nákladoch, čo môže byť spôsobené vplyvom inflačných faktorov na nákladovú štruktúru podniku.

V nasledujúcej tabuľke 17 sa nachádza vývoj ceny bravčového mäsa ako reprezentatívnej suroviny, ktorú podnik využíva pri príprave jedál. V tabuľke sú uvedené ceny bravčového mäsa, ktoré predstavujú nákupné náklady podniku na tento tovar bez zahrnutia dane z pridanej hodnoty (DPH). Jednotková cena v tabuľke 17 reprezentuje cenu za 1 kg mäsa. Druhý riadok predstavuje cenu mäsa s DPH. Posledný riadok v tejto tabuľke predstavuje predajnú cenu bravčového mäsa, ktoré sa podáva tepelne upravené zákazníkom bez prílohy. Následne tieto hodnoty predstavujú základ pri tvorbe kalkulácií ceny už hotového jedla.

Tabuľka 17 Vývoj ceny bravčového mäsa

Rok	2018	2019	2020	2021	2022	2023
cena tovaru bez DPH	1,20 €	1,30 €	1,26 €	1,22 €	1,90 €	2,30 €
cena tovaru s 20% DPH	1,44 €	1,92 €	1,80 €	1,68 €	2,28 €	2,76 €
Predajná cena	4,90 €	5,10 €	5,20 €	5,20 €	5,50 €	5,90 €

Prameň: Vlastné spracovanie z interných zdrojov spoločnosti

Vidíme, že cena za ktorú podnik nakupoval bravčové mäso sa vyvíjala a reagovala na zmeny, ktoré nastali v miere inflácie. V období zvyšovania miery inflácie medzi rokmi 2021 a 2022 sme zaznamenali výrazný nárast cien potravín, čo sa odrážalo aj v cene bravčového mäsa. Tieto zmeny v cene bravčového mäsa majú priamy vplyv na kalkuláciu predajnej ceny hotového jedla, keďže mäso je základnou zložkou mnohých jedál a zvýšenie jeho ceny vedie k nárastu nákladov na prípravu jedál. Preto sa tieto náklady ďalej prenášajú na zákazníkov v podobe vyšších cien za jedlo.

Pri stanovovaní predajnej ceny podnik neaplikuje kalkulačný vzorec. Predajná cena ponúkaného jedla je stanovená na základe troch hlavných faktorov. Počiatočne je zohľadnená spotreba surovín, na ktorú nadväzujú mzdové náklady. Ďalej sa k týmto nákladom pridávajú náklady na spotrebu energie a nájomné. Ku výslednej sume sa pridáva zisk, ktorý zvyčajne predstavuje percentuálnu maržu medzi 6 a 10 % z celkových nákladov. Na záver sa k výslednej sume pripočítava daň z pridanej hodnoty (DPH).

Ak by sme tieto položky rozdelili do kalkulačného vzorca, tak ten bude mať nasledovnú podobu:

1. Priamy materiál – suroviny
2. Priame mzdy – Mzdové náklady, Zákonné sociálne náklady, Zákonné sociálne poistenie
3. Ostatné priame náklady – energie, nájomné
Σ 1-3 celkové náklady
+ zisk 6-10%
= Predajná cena bez dane
+ DPH 20%
= Predajná cena s DPH

Obrázok 6 Kalkulácia

Prameň: Vlastné spracovanie

Rastúce ceny nákladov, ktoré sú spôsobené vplyvom inflácie v podniku ovplyvňujú nielen náklady zahrnuté v predajných cenách, ale aj ďalšie náklady podniku. Preto je ich optimalizácia veľmi dôležitá, obzvlášť v gastronomických prevádzkach, kde sa zaoberajú cenotvorbou na dennodennej báze, a v tejto spoločnosti to nie je inak. Z toho dôvodu sa spoločnosť prioritne snaží o systematické znižovanie týchto nákladov. Jednou z možností na optimalizáciu nákladov je vyjednávanie o výhodnejších dodávateľských podmienkach s dodávateľmi, získavanie zľav za dlhodobú vernosť, možnosť získania bonusov pri veľkých objemoch objednávok a ďalšie podobné opatrenia. Spoločnosť túto prvú možnosť už aplikuje. V rámci svojej každodennej činnosti, uskutočňuje súťaž cien produktov medzi dvoma hlavnými dodávateľmi. Dôraz kladie prioritne na kvalitu a až potom na cenu. V prípade, že lacnejší dodávateľ ponúka suroviny nižšej kvality, spoločnosť sa rozhodne radšej pre drahšie, no kvalitnejšie suroviny. Avšak týchto dvoch spomínaných dodávateľov nemení, pretože práve udržiavanie stabilných vzťahov s nimi mu prináša spomínané výhodnejšie dodávateľské podmienky. Podobný prístup uplatnila spoločnosť aj v reakcii na zvýšenie cien energií v roku 2022. Aj v tomto prípade vyhľadávala alternatívnych dodávateľov s cieľom minimalizovať náklady na energiu. Keďže kvalita energie ostáva nemenná, spoločnosť sa zamerala hlavne na cenovú konkurenciu. Ďalšou z možností ako optimalizovať náklady v prevádzke spoločnosti je prostredníctvom sezónneho menu. Jedno z hlavných výhod je možnosť využitia čerstvých a sezónnych surovín, čo môže viesť k nižším nákladom na suroviny. Taktiež sezónne menu môže pomôcť optimalizovať skladové zásoby a minimalizovať odpad. Sezónne

menu tiež môže pomôcť prilákať nových zákazníkov a udržať ich záujem a lojalitu. Je to jedna z ďalších možností, ktoré spoločnosť využíva. Optimalizácia nákladov však neznamena len hľadať možnosť ako náklady znížiť, ale aj ako vytvoriť nový príjem do spoločnosti. Jednou z takýchto možností je donášková služba, alebo objednávanie online. Náklady na prípravu jedla zostávajú nemenné a spoločnosti vznikajú náklady len na doručenie jedla zákazníkovi. Aj túto možnosť optimalizácie nákladov spoločnosť v dnešnej dobe už využíva.

ZÁVER

Témou našej bakalárskej práce boli vplyvy nákladovej inflácie na rozpočtovanie nákladov v podniku. Na základe tejto témy sme si stanovili za cieľ zdefinovať nákladovú infláciu, typy nákladov, ako aj spôsoby ich rozpočtovania a na príklade vybraného podniku preskúmať jeho možnosti vo vzťahu k rozpočtovaniu nákladov a identifikovanie ich optimalizácie vo vzťahu k cene statkov.

V prvej kapitole práci sme teoreticky vymedzili základné pojmy súvisiace s témou. Priblížili sme infláciu a cez jej definovanie sme poukázali na jej členenie, kde sme pozornosť venovali nákladovej inflácii. Následne sme predostreli problematiku nákladov kde sme sa zamerali na ich vznik, charakteristiku a členenie týchto nákladov, ktoré bolo pre nás kľúčovým bodom. Okrem toho, že každé členenie nákladov má svoj významné postavenie v podniku umožnilo nám toto členenie nadviazať na problematiku rozpočtovníctva a rozpočtu, ktoré súvisia s kalkulačným systémom a kde sme zistili akú dôležitú úlohu majú tieto nástroje v riadení podniku. Následne v závere tejto kapitoly sme zdefinovali rozdiely medzi nimi.

V rámci druhej kapitoly práce sme najskôr analyzovali náklady vo vybranej spoločnosti. Metódu akou sme získali potrebné informácie do analytickej časti boli osobné rozhovory s majiteľom firmy. Následne sme pomocou metódy komparácie porovnali tieto výsledky s vývojom inflácie, kde sme spozorovali, ako inflácia výrazne ovplyvňuje ceny surovín a energií, ktoré vstupujú do výrobného procesu a ktoré sú zároveň súčasťou kalkulácie predajnej ceny. Potom sme preskúmali aké optimalizačné riešenia spoločnosť implementuje na to, aby zmiernila dopad negatívnych vplyvov inflácie.

Veríme, že práca pomohla pochopiť komplexnú povahu vplyvu inflácie na riadenie nákladov v podniku.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ČAPLÁNOVÁ, A., MARTINCOVÁ, M. 2014. Inflácia, nezamestnanosť a ľudský kapitál z makroekonomického pohľadu, teoretické a praktické pohľady. Bratislava: WoltersKluwer, s.r.o. s. 130. ISBN 978-80-8168-024-3.

finstat.sk [Online], Bratislava, FinStat s.r.o., 2024. [cit. 2024-03-26] Dostupné na internete: <https://finstat.sk/50957678>

HOLKOVÁ, V., VESELKOVÁ, A. 2020. Mikroekonómia. Praha: WoltersKluwer ČR, a.s., s. 392. ISBN 978-80-7598-890-4.

HOLMAN, R. 2018. Makroekonomie Středně pokročilý kurz 3. vydání. Praha: C.H. Beck, s. 455. ISBN 978-80-7400-541-1.

JANKLOVÁ, M. 2014. Kalkulácie v podniku. Žilina: Edis vydavateľstvo ŽU, s.115. ISBN978-80-554-0901-6.

JUREČKA, V. a kol. 2023. Makroekonomie4., aktualizované a rozšírené vydání. Praha: GradaPublishing, a.s., s.384. ISBN 978-80-271-3635-3

KAJANOVÁ, J. 2005. Náklady a ceny. Bratislava: IRIS s.150. ISBN 80-89018-92-0.

KUPKOVIČ, M. 1999. Náklady podniku: komplexný pohľad na náklady. Bratislava: SPRINT vrfa, s.170., ISBN 80-88848-50-4.

KUPKOVIČ, M. a kol. 2003. Podnikové hospodárstvo. Bratislava: SPRINT vrfa, s. 452., ISBN 80-88848-71-7.

LESÁKOVÁ, Ľ. a kol. 2015. Finančno-ekonomická analýza podniku 1. Banská Bystrica: Belianum s.140. ISBN 978-80-557-0982-6.

MARASOVÁ, J. a kol. 2018. Princípy Mikroekonómie. Bratislava: WoltersKluwer SR s.r.o., s. 248, ISBN 978-80-8168-976-5.

MORVAY, K. a kol. 2023. Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2022. Zaoštroené na : Ekonomika v zovretí mimoriadnych hrozieb s.176, ISBN 978-80-7155-340-7. [online]. [cit. 2023-09-11]. Dostupné na internete: [Microsoft Word - SJ Hospodársky vývoj 2023 verzia na tlač + upraviť druhú stranu \(sav.sk\)](#)

NOVÁK, M. 2011. Inflácia. In: J. LISÝ a kol. Ekonómia. Bratislava : IuraEdition, spol. s.r.o., s. 459-478. ISBN 978-80-8078-406-5.

ÖLVECKÁ, V. 2010. Náklady vo finančnom riadení. Bratislava : KARTPRINT, s.112., ISBN 978-80-88870-92-0.

POPESKO, B, PAPADAKI Š. 2016. Moderní metody řízení nákladů 2. aktualizované a rozšířené vydání Praha: GradaPublishing a.s., s.264., ISBN 978-80-247-5773-5.

RAJŇÁK, M. 1998. Rozpočtovníctvo a rozpočty podniku. In: KUPKOVIČ, M. a kol., Kalkulácie a rozpočty. Bratislava: SPRINT vrfa, s.196., ISBN 80-88848-37-7.

RŮČKOVÁ, P. 2019. Finanční analýza 6. aktualizované vydání metody, ukazatele, využití v praxi Praha: GradaPublishing a.s., s.160., ISBN 978-80-271-2028-4.

SERINA, P. 2005. Hodnotové procesy podniku. In: MAJTÁN, Š. a kol. Podnikové hospodárstvo. Bratislava: SPRINT vrfa s. 266-336., ISBN 80-89085-46-6.

smartfood.sk [Online],Banská Bystrica, Smartfood group s.r.o. 2022. [cit. 2024-03-26]
Dostupné na internete: <https://smartfood.sk/>

statistics.sk [Online], Bratislava, Štatistický úrad SR, 15.01.2024 [cit. 2024-04-12]
Dostupné na internete: <https://lnk.sk/zykl>

ŠAGÁTOVÁ, S. 2007. Rozpočtovníctvo a rozpočty. In: FOLTÍNOVÁ, A. a kol., Nákladový controlling. Bratislava: SPRINT vrfa, s. 450, ISBN: 978-80-89085-70-5.

TANCOŠOVÁ, J. a kol. 2013. Ekonómia. Trenčín: IuraEdition, spol. s.r.o, s.296., ISBN 978-80-8078-598-7.

TÓTH, M., ŠAGÁTOVÁ, S. 2020. Nákladový controlling. Praha: WoltersKluwer ČR, a.s., s. 168, ISBN: 975-80-7598-906-2.